nutných vodních staveb z ohledů veřejných, aby zamezeno bylo nebezpečí povodně (roz. ze dne 13. února 1878 č. 248, sb. »Budw.« č. 218). Při povolování staveb ochranných mají političtí úřadové dle volného uvážení pečovati o to, aby nebyly jimi poškozeny zájmy veřejné (roz. ze dne 23. února 1893 č. 694, sb. »Budwinskí« č. 7099). Pokud ten, kdo ve sporu vodním podlehl, jest povinen druhé straně nahraditi útraty řízení, rozhodují úřadové dle al. 2 § 91 vod. z. dle svého volného uvážení (roz. ze dne 13. února 1878 č. 248, sb. »Budwinski« č. 218).

9. Samospráva:

Orgány samosprávné vykonávají právo schvalovací jim příslušející dle volného uvážení (roz. ze dne 16.. dubna 1890 č. 1262, sb. »Budwinski« č. 5259). Zemský výbor rozhoduje o odvoláních z nálezů okresního výboru dle skutkové a právní povahy přihlížeje při tom dle volného uvážení i k důvodům účelnosti (roz. ze dne 12. listopadu 1885 č. 2893, sb. »Budwinski« č. 2771), podobně uděluje zemský výbor dle volného uvážení povolení ke zcizení kmenového statku obecního (roz. ze dne 14. června 1893 č. 2139, sb. »Budwinski« č. 7319). Rovněž rozhodují správní úřadové dle volného uvážení o tom, zdali nájemné za používání obecního statku zaplacené jest přiměřené (roz. ze dne 30. listopadu 1888 č. 3686, sb. »Budwinski« č. 4372), zdali obec k mimosoudnímu uznání nároku vůči ní činěného má býti přidržena (roz. ze dne 4. října 1882 č. 1514, sb. »Budwinski« č. 1514), a vůbec ve všech věcech správy obecního statku a bezpečnosti a usnadnění dopravy se týkajících (roz. ze dne 9. února 1883 č. 275, sb. »Budwinski« č. 1658), dále o způsobu krytí schodku v obecním rozpočtu a o posuzování účinků jednotlivých těchto způsobů na zájmy jednotlivců v obci (roz. ze dne 23. března 1893 č. 1081, sb. »Budwinski« č. 7164), o způsobu chudinského zaopatření osob k práci neschopných (roz. ze dne 10. prosince 1887 č. 3064, sb. »Budwinski« č. 3814, ze dne 17. prosince 1888 č. 516, sb. »Budwinski« č. 3940, ze dne 16. listopadu 1889 č. 3393, sb. »Budwinski« č. 4859), o výši chudinské podpory (roz. ze dne 20. října 1887 č: 2776, sb. »Budwinski« č. 3714) a konečně i o tom, zdali pro honební společenstvo jest výhodnějším pronajati honitbu z volné ruky či dražbou (roz. ze dne 25. dubna 1877 č. 411, sb. »Budwinski« č. 68).

Uvážení volné průvodů.

I. Pojem.

Předpisuje-li zákon, jakého druhu, počtu a míry musí býti průvodní důvody a průvody, by přesvědčily soudce o pravdivosti okolností ve sporu tvrzených, mluvíme o zákonné (legální) theorii průvodní. Při tom nemá soudce požadovati jen určitý druh a určitou míru důkazu, nýbrž musí se též spokojiti s měrou zákonem stanovenou. Není-li takových vížících pravidel průvodních, platí volná theorie průvodní, volné uvážení průvodů. Soudce dle svého volného přesvědčení odvažuje důkazy, rozhoduje o jich přípustnosti a průvodnosti. Třebas jest uvážení průvodů volným, musí býti nicméně jen objektivně odůvodněným a nelze zaměňovati volné uvážení průvodů s osobní libovůlí tvrzené skutečnosti za pravdivé nebo nepravdivé pokládati. Zákonná theorie průvodní byla vytvořena středověkou doktrinou procesní, jež byla při tom ovládána snahou zajisté uznání hodnou, totiž snahou vyloučiti pouhou subjektivitu. Soudce byl vázán pevnými pravidly průvodními; pravidla sama zřízena byla na základech zkušeností

nabytých. Jakkoliv byly tyto abstraktní normy průvodní dobře míněny, vedly nicméně v praxi k formalismu, jenž, uchyluje se zcela od konkrétního stavu věci, nevyhovoval potřebám daných případů. Vydáním novějších zákonů materielních stalo se, že staré procesní právo objevilo se býti zastaralým, jsouc jen překážkou volného rozvoje obchodu právního. Proto vrátilo se moderní zákonodárství ku theorii volného uvažování průvodů. Avšak jako zákonná theorie průvodní nemůže postrádati úplně volného uvážení soudcovského; tak nemůže ani volné uvážení průvodů býti prosto všech pravidel.

II. Řízení soudní civilní.

Ve starém (Josefinském) řádu soudním platila zásada legální theorie průvodní s jistými výminkami. Avšak již řízení bagatelní opustilo zásadu tuto a přijalo zásadu volného uvážení průvodů. Též četné zákony novější ovládány jsou zásadou volného uvážení důkazů, tak zejména zákon odpůrčí (ze dne 16. března 1884 č. 36 ř. z.), zákon proti lichvě (ze dne 28. května 1881 č. 47 ř. z.), zákon ze dne 25. dubna 1885 č. 58 ř. z. (upravující rybářství ve vodách vnitrozemských), zák. ze dne 6. června 1887 č. 72 ř z. (týkající se účinků a naříkatelnosti správních náhradních nálezů vynesených úřady řadového vojska, námořnictva a zemské obrany).

Snaha vymýtiti naprosto zákonnou theorii důkazní a nahraditi ji theorií volného uvážení důkazu dosáhla u nás cíle svého při reformě práva procesního, neboť platný civilní řád soudní ze dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. zbudován jest na zásadě posléz dotčené. Soud volně posuzuje výsledky jednání a dokazování (§ 272 c. ř. s.), soud volně uváží, jaký význam přičísti sluší různým okolnostem ve sporu se vyskytnuvším. Důležitým jest dále ustanovení § 273 c. ř. s. Je li totiž nárok strany jistým, avšak obnos nároku sporným a nelze-li výši obnosu tohoto buď vůbec dokázati, nebo jen s nepoměrnými obtížemi, určí soud sám výši obnosu dle svého volného uvážení, slyšev třeba dříve pod přísahou některou stranu o okolnostech pro určení obnosu rozhodných. Předpis § 273 civ. ř. s. obzvláště se dobře osvědčí ve sporech o náhradu škody, jejíž výši nelze vždy přesně zjistiti. Ostatně zásada § 273 civ. ř. není novou; něco podobného stanovily již zákon o expropriaci (ze dne 18. února 1878 č. 30 ř. z.), zákon o ochraně známek (ze dne 6. ledna 1890 č. 19 ř. z.), a dokonce již i čl. 27 obch. z.

III. Řízení trestní.

Platný řád trestní ovládán jest rovněž zásadou volného uvážení důkazů. § 258 tr. ř. stanoví: Soud zkoumej pečlivě a svědomitě průvody ohledně jich věrohodnosti a průvodnosti jak jednotlivě, tak i v jich vnitřní souvislosti. O otázce, zda sluší pokládati nějakou skutečnost za prokázanou, rozhodují soudcové nikoliv dle zákonných pravidel průvodních, nýbrž jen dle svého volného přesvědčení, čerpaného ze svědomitého zkoumání všech průvodů, jež byly pro a proti přivedeny (srov. § 326 tr. ř. o poučení, jež přečísti sluší porotcům). Při tom nutno však na tom setrvati, že soudcovské přesvědčení může býti čerpáno a odůvodněno jen tím, co uvedeno bylo při hlavním přelíčení. V důvodech rozhodovacích buď pod zmatečností určitě udáno, které skutečnosti a ze kterých důvodů pokládal soud za prokázané nebo neprokázané (§ 270 č. 7, § 281 č. 5 tr. ř.). Od porotců nežádá zákon, aby odůvodnili své přesvědčení (§ 326 tr. ř.). Ve příčině dokazování a formy, ve které sluší důkazů užiti, stanoví zákon předpisy, jichž porušení může založiti zmatečnost.